

MÚLTUNK EMLÉKEI ROVAT

A PHÖNIX-BOTRÁNY

Horváth Gyula – Tamás Gábor

A palota

Nem indult könnyen Lechner József miniszteri osztálytanácsos élete új pozíciójában, a Biztosító Magánvállalatok Felügyelő Hatóságának élén. A Társadalombiztosító volt pénzügyi főosztályvezetőjének kinevezéséről 1936. február 28-án számoltak be a lapok,¹ éppen azon a napon, amikor Bécsben Eberhard Reininghaus a Phönix Életbiztosító (Lebensversicherungs-Gesellschaft Phönix) szintén frissen kinevezett vezérigazgatója szembesült a társaság mérlegében tátongó óriási lyukkal.² Egy hét múlva a Phönix-botránnyól volt hangos Bécs, a következő egy hónapban drasztikusan újraszabályozták az osztrák életbiztosítási piacot, miközben a csődbe jutó társaság 1300 tisztviselője került utcára, és az Ausztria nemzeti jövedelmének 5 százalékára (!) rúgó díjtartalékhiányt³ a társaság 330 000 kötvényesének kellett állnia. Biztosításaik tőkeösszegét drasztikusan leszállították. Az osztrák biztosításfelügyelet vezetője öngyilkos lett. Eddigre – számos közép-európai kollégájához hasonlóan – a magyar biztosításfelügyelet vezetője számára is világossá vált, hogy a botrány nem áll meg a régi császárváros határainál, és a helyi leányvállalatok bukása is elkerülhetetlen. Újabb egy hónapon belül a magyarországi Phönix Életbiztosító is csőd eljárás alatt állt, és az ügy hullámai Lechner József feje felett átcsapva egészen Gömbös Gyula miniszterelnökig elértek. A pénzügyi kormányzat a sajtó, a biztosítótársaságok és a 32 ezer hazai Phönix-kötvényes ösztüzében kénytelen volt megkezdeni a válság kezelését.

Pedig egy héttel korábban, február 20-án még minden nyugodtnak tűnt, Dr. Wilhelm Berliner temetése Bécsben igazi társadalmi esemény volt. A pénzügyi lángelmének tartott vezérigazgató emelte a megelőző két évtizedben a társaságot a világ legnagyobb életbiztosítói közé.⁴ Az agresszív árazással és felvásárlásokkal elért hihetetlen növekedés keltette aggodalmakat Berliner kiváló politikai kapcsolatokkal és – rossz nyelvek szerint – némi pénzzel altatta el. Ezért kelthetett a bennfentesekben némi gyanakvást az aktív kormánytagok hiányzása a temetésről.

A bécsi Phönix Életbiztosító az 1860-ban alapított Phönix Általános Biztosító életbiztosítási állományának és a triezsti Azienda 1882-ben leválasztott élet állományának (Azienda Osztrák Francia Élet- és Járadékbiztosító) összeolvasztásából jött létre 1889-ben, az utóbbi jogutódként. A dualizmus utolsó évtizedeiben a társaság nagyjából a vezető biztosítók növekedési pályáját követte: mérlegfőösszege 1900 és 1914 között megduplázódott. Az igazi kiugrás – immár Berliner vezetésével – a világháború alatt, katonai biztosítások bevezetésével következett, majd a háború után a társaság a Monarchia minden utódállamában leányvállalatokat hozott létre, és 1936-ra több mint 20 országban működő hatalmas multinacionális céggé növekedett.

A vállalat alapításától kezdve Magyarországon is fejtett ki tevékenységet. Pesti központja

eleinte a Palatingassén (a mai Nádor utcában) volt, majd a Hajó (a mai Fehérhajó) utcában, saját palotájában, de 1936-ra ismét a Nádor utca (a volt Festetics Palota, a mai CEU épülete) adott otthont az önálló fiókként működő Phönix Általános és Phönix Életbiztosító társaságoknak. A botrány kirobbanása előtt az életbiztosítási piac jelentős, de nem meghatározó szereplője volt a Phönix: kötvények számában körülbelül 5, biztosított tőkében 8 százalékos, éves díjbevételben mérve pedig ennél is jóval magasabb piaci részesedést mondhatott magáénak.⁵ Ezek a számok is jelzik, amit a korban mindenki tudott: a társaság a megelőző években hazánkban is agresszív értékesítést folytatott, és elsősorban a módosabb középosztály biztosítója volt.

A Phönix Életbiztosítónál lefolytatott vizsgálat végül 12 M pengős díjtartalékhiányt állapított meg, de ennek tényleges mértékéről még évekkel később is élénk vita folyt. A körülbelül 30 százalékos hiány a társaságot menthetlenné tette, ami a várható veszteséget az elbocsátandó 500 tisztviselő elbocsátási költségeivel 15 M pengőre emelte. A teljes ágazatot tekintve a helyzet közel sem volt az osztrákhhoz mérhető: a hiány a piac biztosított tőkeösszegének 2,5 százalékát, a teljes veszteség a nemzeti jövedelem 0,4 százalékát tette ki. Ez a korlátozott hatás lehetőséget adott a hosszas kiutkeresésre. A végeláthatatlan viták elsősorban két kérdés körül forogtak: egyrészt kinek és milyen mértékben kell állnia a veszteségeket; másrészt, hogy mi legyen a 32 ezer szerződés sorsa. Az állomány továbbvitelére először a Generali terjesztett elő javaslatot, majd az Első Magyar vezetésével létrehozandó biztosítási pool gondolata merült fel, amelyben minden társaság a piaci súlyának megfelelően vett volna részt. Júniusra a Pénzügyminisztérium már egy Nemzeti Viszontbiztosító intézet tervét egyeztetette a miniszterelnökkel, amelyet Balabán Imre, az Első Magyar vezére a Biztosító Intézetek Országos Szövetségének (BIOSZ) nevében is ellenzett.⁶ A díjtartalék pótlásában hasonlóan éles viták folytak, a konkurensok nem akarták vállalni az általuk korábban is kifogásolt felelőtlen értékesítési gyakorlat és árazás következményeit. Felmerült, hogy a teljes piacra, minden életbiztosításra kirótt pótdíj fedezze a hiányt, de ez – a sajtóvisszhang hatására – gyorsan le is került a napirendről. Végül egy 6 biztosító – az Első Magyar, a Generali, a Gazdák, a Foncière, a Magyar-Francia és az Adria – képviselőiből álló bizottság dolgozta ki a végső megoldást, amely aztán június végén az ún. Phönix-rendeletben, majd több kiegészítő rendeletben nyerte el a végső formáját.⁷

A válság kezelése alatt és még évekkel később is viták tárgyát képezte, hogy kinek az érdekét szolgálta a rendezés. Utólag visszatekintve azonban azt mondhatjuk, hogy a háromhavi vajúadás nem sok eredményt szült. A választott megoldás valójában a márciusban hozott osztrák intézkedések egyszerű lemásolása volt. A biztosító igazgatóságát felfüggesztették, az ügyvitel irányítását a felügyelő hatóság megbízásából a Pénzügyminisztériumi Központ látta el. Az esedékes biztosítási összegek kifizetését, a visszavásárlást és a kölcsönfolyósítást szintén szüneteltették, és díjfizetési kényszert vezettek be.⁸ Az állományt egy rendeletileg létrehozott új társaság, az Unitas vette át. Az Unitas részvényeit a legnagyobb társaságok vásárolták meg, bár néhány – a Pénzügyminis-

Központot is érintő – kitéró után másfél évig is eltartott, míg végül kialakult a végső tulajdonosi struktúra.⁹ A társaságban a Phönix 100 tisztviselőjét tartották meg, 500-at elbocsájtottak.¹⁰ A tartalékhiány harmadának, 4 M pengőnek a fokozatos feltöltését 19 életbiztosító vállalta, a többit a kötvényeseknek kellett állniuk: a biztosítási összegeket típustól és hátralévő tartamtól függően 10-50 százalékkal leszállították, a díjakat 4 százalékos illetékkel megemelték. A hiány fedezésének további forrása a Phönix leányvállalatok konszolidálása és eladása volt. A Phönix Általános Biztosító a Magyar Általános Hitelbank többségi tulajdonában lévő Providentia Biztosítóba olvadt; a Turul Biztosítót eladták.

A Phönix-ügy hazai hatásait illetően ellentmondásosak a korabeli interpretációk. Az életbiztosítási díjak az 1931–34 közötti csökkenést követően 1935-ben már növekedtek, és ez a növekedés – bár mérséklődött – a botrány ellenére 1936-ban is megmaradt. A BIOSZ ezt érthetően annak bizonyítékaként kommunikálta, hogy az ügy egyetlen társaság válsága, és nem az egész intézményé. Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük, hogy az ipari termelés ugyanebben az évben több mint 15 százalékkal növekedett, és hogy a 0,7 százalékos növekedés jelentős részben a népbiztosítások rohamos terjedésének köszönhető, nem meglepő, ha olyan álláspont is megfogalmazódott, hogy a visszaesés igen jelentős, sőt, a középosztály elfordulását jelzi az életbiztosítási intézménytől. Ezt az érvelést támasztja alá az 1936-os törlések és új szerzések átlagos biztosítási összege között mutatkozó óriási különbség: a 176 ezer törlés és a 328 ezer darab új kötvény egyaránt körülbelül 200 millió pengő tőkeértéket tett ki, a törlések átlagértéke 1130 pengő, az új szerzéseké ennek alig több, mint fele, 620 pengő. A bizalomvesztés leginkább a középosztályt jellemezte, ők voltak a leginkább tájékozottak akár a sajtóból, akár személyes érintettség útján. A 32 ezer Phönix-kötvényesből ugyanis egy év múlva már csak kevesebb mint 20 ezer volt meg, és általános volt a félelem, hogy nem ez az utolsó eset, amikor a biztosítottaknak kell lenyelniük a veszteség nagy részét.¹¹

A precedenstől való félelem nem volt alaptalan, az előző egy évtizedben ugyan szintén csődbe ment néhány kisebb biztosítótársaság, de egyikük állománya sem volt a Phönixéhez mérhető, a következő évben azonban fény derült a szintén tekintélyes méretű Magyar-Hollandi Biztosító hasonlóan súlyos tartalékhiányára is. Ez az ügy végül már kisebb vihart kavart, a társaságot a Pénzügyi Központ közbeiktatásával az Első Magyar vette meg, majd néhány évvel később magába olvasztotta. A szakmai és felügyeleti szervek felett sem múlt el nyomtalanul a Phönix-botrány. A BIOSZ az alapításától fogva elnöklő Gergely Tódor helyett nem akart a vihar közepén új elnököt választani, ezért az 1936 végétől már nyugdíjban lévő Első Magyar vezér még közel két évig vezette a szövetséget. Végül 1938 végére csak nagy nehézségek árán, hosszas „casting” után sikerült Gebhardt Domonkos, a Gazdák ügyvezető igazgatója személyében vezetőt találni a szervezet élére.¹² A válság alatt a Biztosító Magánvállalatok Felügyelő Hatóságát átszervezték, létszáma közel háromszorosára emelkedett. 1938-ra 18 minisztériumi és 3 pénzügyi központi tisztviselő tartozott Lechner József irányítása alá, bár az erről szóló hírek ellenére a Phönixéhez hasonlóan bajba került vállalatok szanálására szolgáló önálló Biztosítóintézeti Központot végül nem sikerült létrehozni.¹³

Illusztráció – Phönix kötvény

Forrás: MABISZ

HIVATKOZÁSOK

- ¹ Az Újság 1936.02.28.
² Az agresszív árazásból és áron aluli cégfelvásárlásokból eredő hiányt a cég hamis mérlegekkel palástolta.
³ A 250 millió schilling hiány a társaság teljes díjtartalékának legalább 40-45%-át kellett, hogy kitegye. A bécsi cég három évvel korábban, 1932 év végén körülbelül 500 millió díjtartalékkal rendelkezett, és igen gyors ütemben növekedett. (Nagy Magyar Compass 1933/34)
⁴ Magyar Közgazdaság 1936.02.20.
⁵ Nagy Magyar Compass 1933/34; Statisztikai Évkönyv 1935.
⁶ BME Közgazdasági és Közlekedési Tudósító 1936.06.03.
⁷ 4040 / 1936 M.E. a „Phönix-rendelet”; 3020 / 1936 P.M. a biztosítási illetékekről, 4800 / 1936 M.E. a leányvállalatokról.
⁸ Budapesti Hírlap 1936.03.27.
⁹ BME Közgazdasági és Közlekedési Tudósító 1938.02.09.
¹⁰ BME Közgazdasági és Közlekedési Tudósító 1936.06.17.
¹¹ BME Közgazdasági és Közlekedési Tudósító 1937.11.03.
¹² Sajtóinformációk szerint, a legfőbb várományos Első Magyar vezérigazgatója, Balabán Imre és a Gazdák vezérigazgatója, Láng József egyaránt elhárította a felkérést.
¹³ Magyar Közgazdaság 1936.03.25.

SZERZŐI ÚTMUTATÓ A BIZTOSÍTÁS ÉS KOCKÁZAT FOLYÓIRATBAN PUBLIKÁLÓK RÉSZÉRE

A kéziratokat elektronikus (Word/Excel fájl) formátumban mellékletként csatolva kérjük beküldeni a főszerkesztő (erzsebet.kovacs@uni-corvinus.hu) és a szerkesztő (katalin.lencses@mabisz.hu) e-mail címére.

A kézirat befogadásához csatolni szükséges a kitöltött szerzői nyilatkozatot is, mely a MABISZ honlapjáról is letölthető (www.mabisz.hu) különböző verziókban (egyszeres, többszeres nyilatkozat).

Terjedelmi ajánlás: 1-1,5 ív (1 ív=40.000 karakter). A közlemények hossza a 60.000 karaktert (szóközökkel) ne haladja meg. A karakterszámok tartásakor kérjük figyelembe venni, hogy amennyiben a cikkben/tanulmányban ábra vagy egyéb bokszt jelenik meg, akkor az ábránként 300 karakterrel kerül beszámításra. A publikálás főszabályként magyar nyelven, indokolt esetben pedig angol nyelven lehetséges. A Biztosítás és Kockázat eddig megjelent számai elérhetőek az alábbi linken keresztül:
<http://www.mabisz.hu/hu/esemenyek-publikaciok/450-biztositas-es-kockazat.html>

A kézirat a következő elemeket tartalmazza az alábbi sorrendben:

- CÍMOLDAL
A cikk címe, szerzője, elérhetősége. A cikk beadásának dátuma. Több szerző esetén a levelező szerző neve és elérhetősége is.
- CIKK CÍME
Alcím (opcionális)
- SZERZŐK NEVE ÉS AZOK AZ ADATOK, MELYEKET PUBLIKÁLÁSRA SZÁNNAK
Tudományos fokozat, munkahely, beosztás, e-mail cím
- ÖSSZEFOGLALÓ
Magyar nyelven, maximum 1000 karakter
- SUMMARY
Angol nyelven, maximum 1000 karakter
- KULCSSZAVAK
Maximum 5
- KEYWORDS
Maximum 5
- JEL
DOI szám
Ezt a MABISZ adja.
- CIKK, TANULMÁNY
Törzsszöveg (ajánlott terjedeleme 60 000 karakter)
Ábrák, táblázatok, képletek, lábjegyzet (opcionális)
Összefoglalás, következtetések
- IRODALOMJEGYZÉK

1. A címdalton sorrendben a következők szerepeljenek: a kézirat címe, esetleg alcíme, a szerzők neve, a szerzők tudományos fokozata, titulusa, a szerzők munkahelye, a szerzők beosztása, elérhetősége. A cikk beadásának dátuma. Amennyiben a szerző(k) hozzájárul(nak) az e-mail cím(ük) közzétételéhez, akkor itt ezt is kérjük megadni. Több szerző esetén a kapcsolattartáshoz mindenképpen kérjük megadni a levelező szerző e-mail címét, telefonszámát.

2. Az összefoglalót magyar és angol nyelven kérjük elkészíteni és a cikk elejére beszerkeszteni. Az összefoglaló nem tartalmazhat rövidítéseket. Ennek megbeszélésekor az alábbiakat kérjük figyelembe venni: „Bevezetés”, „Célkitűzés”, „Módszer”, „Eredmény” és „Következtetések” lényegre törő megfogalmazása oly módon történjen, hogy csupán az összefoglalás elolvasása is elegendő legyen a dolgozat lényegének megértéséhez. A magyar és az angol összefoglaló hossza igazodjon egymáshoz, a maximális karakterszám 1000 lehet. Az összefoglalókat követően a kulcsszavakat kérjük szerepeltetni. Maximum öt kulcsszó adható meg magyar és angol nyelven egyaránt, szerepeljenek továbbá a JEL-kódok is (<https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php>)

3. A kézirat világos, jól tagolt szerkesztése különösen fontos, beleértve az alcímek megfelelő alkalmazását is. Az eredeti közleménynél a bevezetőben néhány mondatban meg kell jelölni a kérdésfelvetést. A módszertani részben a szerző világosan és pontosan mutassa be és hivatkozzon azokra a módszerekre, amelyek alapján az eredményeket megkapta. Az eredmények és a diskusszió részeket külön és érthetően szükséges megbeszélteni. A diskusszió rész legyen kapcsolatban az idevonatkozó legújabb ismeretanyaggal, valamint azokkal a megállapításokkal, amelyekből a szerző a következtetéseket levonta. Az eredmények újszerűsége, illetve a szerző saját tudományos hozzáadott értéke világosan tűnjön ki az írásból! A módszerek, eredmények, megbeszélés részek megfelelő alcímet kapjanak. A kéziratban az ábrák helyét, címét kérjük arab számokkal jelölni! A cikken belül lehetőség szerint csak akkor legyen alfejezeteken belüli számozás, ha azt a téma jellege és feldolgozása indokolja.

4. A táblázatokat címmel kell ellátni, és minden táblázatot külön lapon szükséges megadni. A táblázat ne legyen kép, a táblázatokat Wordben/Excelben kérjük elkészíteni!

5. Az ábrák a kéziratban megfelelő helyen, számozottan (arab számok) szerepeljenek, és címmel is el legyenek ellátva. Kérjük a mértékegységeket, jelmagyarozatokat értelemszerűen történő megadását! Az ábra forrását is kérjük megjelölni, így a szövegben megfelelő helyen jelenjen meg az ábrákra, táblákra, jegyzetekre való hivatkozás! Az ábrákat és grafikonokat nagyfelbontású képként és xls formátumban egyaránt külön kérjük csatolni a beküldött íráshoz.

6. Az ábrák és táblák elnevezése az ábra, illetve táblázat felett szerepeljen, a forrás-megjelölés pedig alul kerüljön feltüntetésre. A cikk szöveges része is tartalmazzon utalást arra, hogy az ábra, illetve táblázat mely részekhez szolgál illusztrációként. Pl. „ahogy azt a 3. sz. ábra mutatja. ...”

7. A képleteket képletszerkesztővel kérjük elkészíteni, és azokat a jobb oldalon, zárójelben folyamatosan kérjük számozni!

8. A lábjegyzetek a felhasznált irodalom elé, a folyószöveg után kerüljenek!

9. Az irodalomjegyzék felsorolásánál ne legyen számozás, vagy bármilyen egyéb jelölés (bullet point stb.) Az irodalmi hivatkozásokat a legújabb eredeti közleményekre és összefoglalókra kell korlátozni. Kizárólag azok az irodalmi felsorolások sorolhatók fel, amelyekre a szövegben utalás történt, és közvetlen kapcsolatban vannak a kutatóval problémával. Háromnál több szerző esetén a három szerző neve után „et al” irandó.

A szövegközti szakirodalmi utalásokat zárójelben kérjük feltüntetni, amennyiben a hivatkozás nem szerves része a mondatnak. Például (Osipian, 2009). Amennyiben valamelyik szerzőtől több, azonos évben megjelent munkára hivatkozik, a művek megkülönböztetésére használja az évszám mellé írt a, b, c stb. indexet. Szó szerinti idézetnél az oldalszám kötelezően jelölendő. Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén abc-sorrendben közzéjük a következőképpen:

- Könyveknél:
Dickson DCM (2005): Insurance Risk and Ruin, Cambridge University Press
- Tanulmánykötetekben, gyűjteményes kötetekben megjelent publikációknál:
Mario Jametti & Thomas von Ungern-Sternberg (2003): Assessing the Efficiency of an Insurance Provider – A Measurement Error Approach, CESifo Working Paper Series 928, CESifo Group, Munich
- Folyóiratban megjelent cikkeknél:
Wiltrud Weidner – Robert Weidner (2014): Identifikation neuer Ansätze zur individuellen Kfz-Tarifierung, Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft May, Volume 103, Issue 2, pp. 167-193.
Dickson DCM. (2006): Premiums and reserves for life insurance products, Australian Actuarial Journal, vol. 12 (2), pp. 259-279.
- Webcímeknél:
Insurance Europe (2012): How insurance works
Online: <http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/how-insurance-works.pdf>
Weboldal hivatkozások zárójelben a letöltés dátumát is szerepeltetni kell.

10. Két-három oldalanként kérünk javasolni egy-egy kiemelésre szánt mondatot vagy mondatrészt a szövegből.

11. A Biztosítás és Kockázat folyóirat csatlakozott a DOI CrossRef rendszerhez, ami növeli a folyóiratban megjelenő cikkek láthatóságát, illetve elérhetőségét. Kérjük a szerzőket, hogy a cikkek irodalomjegyzékében link formátumban tüntessék fel azonosítóját, melyeket más folyóiratok/kiadók már regisztráltak a CrossRef-nél. A források ezen szempontból való ellenőrzésére használható a CrossRef keresője: <http://search.crossref.org/>. A DOI-ból úgy képezhető link, hogy elé kell írni: <http://dx.doi.org/>, illetőleg amennyiben a CrossRef fenti keresőrendszerét használják, akkor az ott található DOI link egyszerűen átmásolható.

A Biztosítás és Kockázatban megjelent cikkeket a szerkesztőség az MTMT-n keresztül a REAL repozitóriumban archiválja.

12. A szerkesztőség szívesen fogad recenziókat is, melyek egy biztosításpolitikai szempontból érdekesnek ítélt könyv ismertetését tartalmazzák azzal a céllal, hogy figyelmet az adott műre mind szélesebb körben felhívják. A recenzióval szembeni elvárások az alábbiak:

- Szükséges feltétel a mű valamennyi bibliográfiai adatának pontos feltüntetése.
- Tartalmaznia kell minimálisan a könyv szakszerű ismertetését, szerkezeti felépítését. A recenzió szerzője ezen túlmenően megosztja az olvasóval a könyvvel kapcsolatos észrevételeit, benyomásait, akár kritikai értékelését is.
- A jó recenzió felkelti a vágyat az olvasásra, miközben annak tudományos értéke is tetten érhető, szakmai szemmel – az ajánlott szempontjain keresztül – orientálja a könyv potenciális olvasóját.
- Az idézetek és források megjelölésénél – amennyiben ilyenek vannak – be kell tartani a Biztosítás és Kockázat szerzői útmutatójában foglaltakat.
- Ajánlott terjedeleme: 2-5 oldal.

Köszönjük, hogy a megfelelően előkészített kézirattal Ön is segíti munkánkat!